

Θεόδωρος Γ. Γιαννόπουλος

Ιστορική-κοινωνική θεωρία και δημόσιος λόγος στην Ελλάδα

Νομική Βιβλιοθήκη, Μάθημα Γενικής Παιδείας,
Παρασκευή, 12 Φεβρουαρίου 2016

Ιστορική-κοινωνική θεωρία και δημόσιος λόγος στην Ελλάδα

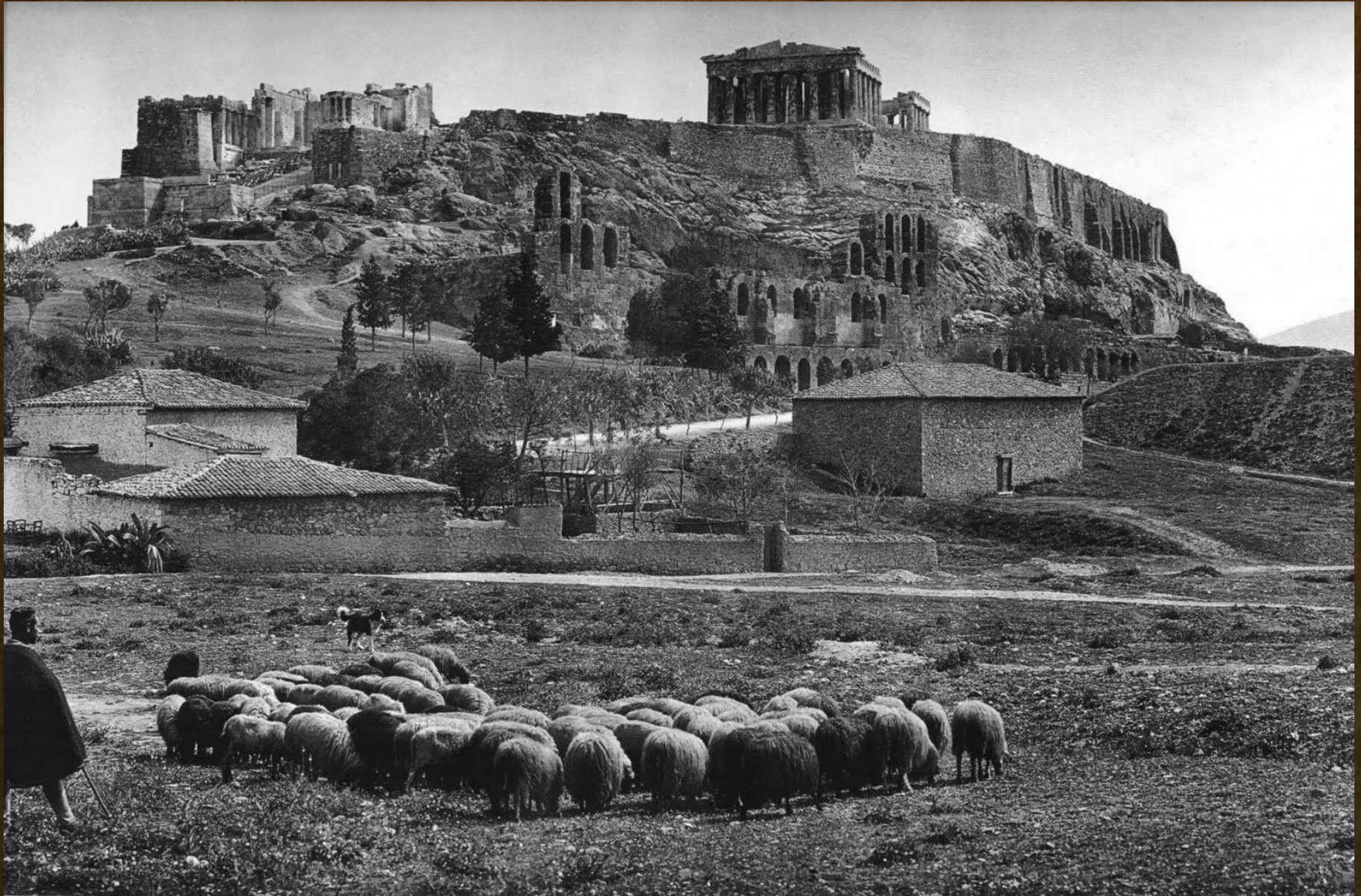
- ♦ Εισαγωγή: Ο δημόσιος λόγος στην Ελλάδα
- I. Ιστορικοί παραλληλισμοί και ιστορική θεωρία
- II. Γεγονοτολογική ιστορία και ιστορικός δομισμός (Σχολή των Annales)
- III. Διαπολιτισμικές συγκρίσεις και βικτωριανή ανθρωπολογία
- IV. Η μία και μόνη «πραγματικότητα»;
- ♦ Σύνοψη: Κοινωνική θεωρία και δημόσιος λόγος στην Ελλάδα: μια άκρως προβληματική σχέση...

Εισαγωγή: ο δημόσιος λόγος στην Ελλάδα

«ὕβρις τε καὶ τραχύτης καὶ ἀναισθησία καὶ ἡ τῶν λεγομένων δυσωδία πολιτισμὸς εἶναι καὶ τις τοιαύτη φιλοκαλία νομίζεται»
Γρηγόριος Νύσσης (335-394 μ.Χ.)

Εισαγωγή: ο δημόσιος λόγος στην Ελλάδα

I. Ιστορικοί παραλληλισμοί και ιστορική θεωρία

I. Ιστορικοί παραλληλισμοί και ιστορική θεωρία

Leopold von Ranke
(1795-1886)

*Η ιστορία «όπως πραγματικά συνέβη»
(«wie es eigentlich gewesen»).*

- Ιστορικισμός – Η μοναδικότητα κάθε εποχής και κάθε κοινωνίας
- Ιδεαλισμός (αναζήτηση της «Ιδέας» πίσω από την ιστορία μιας εποχής ή ενός έθνους, π.χ. η ιδέα της λαϊκής κυριαρχίας κατά την Γαλλική Επανάσταση ή η ιδέα της εθνικής ενότητας την εποχή του Μπίσμαρκ)
- Εμπειρισμός και «αντικειμενικότητα»
- Εξονυχιστική μελέτη των πρωτογενών πηγών
- Αυτονομία της ιστορικής επιστήμης
- Η ιστοριογραφία ως επαγγελματικός επιστημονικός κλάδος

I. Ιστορικοί παραλληλισμοί και ιστορική θεωρία

Auguste Comte
(1798-1859)

- Θετικισμός – Νομοθετική αντίληψη της ιστορίας
- Γενίκευση
- Πρόβλεψη
- Αιτιότητα – ανακάλυψη νόμων της ιστορικής εξέλιξης
- Ανάλυση (επαγωγή) – Σύνθεση (παραγωγή)
- Διεπιστημονικότητα

II. Γεγονοτολογική ιστορία και ιστορικός δομισμός (Σχολή των Annales)

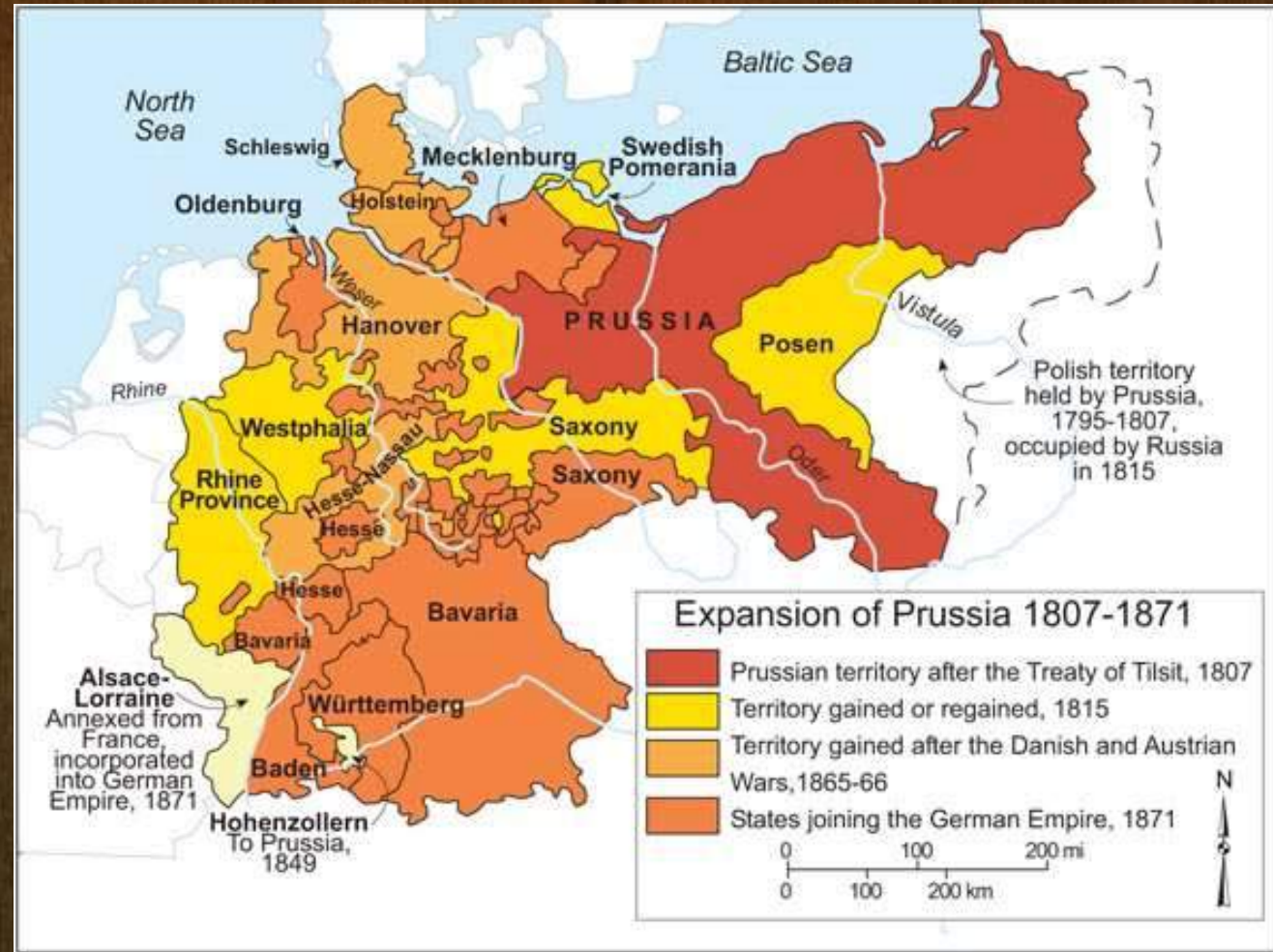
II. Γεγονοτολογική ιστορία και ιστορικός δομισμός (Σχολή των Annales)

II. Γεγονοτολογική ιστορία και ιστορικός δομισμός (Σχολή των Annales)

Otto von Bismarck
(1815-1898)

Κοινωνικός κονστρουκτιβισμός της επιστημονικής γνώσης:
Η ιστοριογραφία των μεγάλων ηγετών και των μεγάλων κρατών
ως προϊόν μιας περιόδου ανταγωνισμών μεταξύ αυτοκρατοριών

II. Γεγονοτολογική ιστορία και ιστορικός δομισμός (Σχολή των Annales)

Κοινωνικός κονστρουκτιβισμός της επιστημονικής γνώσης:
Η κοινωνική ιστορία ως προϊόν των σταδιακών διαδικασιών εκδημοκρατισμού
στον δυτικό κόσμο από το β' μισό του 19ου αιώνα και εξής

II. Γεγοντολογική ιστορία και ιστορικός δομισμός (Σχολή των Annales)

Lucien Febvre
(1878-1956)

Marc Bloch
(1886-1944)

Fernand Braudel
(1902-1985)

Jacques Le Goff
(1924-2014)

20ός αιώνας: Η σχολή των Annales

II. Γεγονοτολογική ιστορία και ιστορικός δομισμός (Σχολή των Annales)

- Κοινωνική και οικονομική ιστορία της προβιομηχανικής εποχής
- Έμφαση όχι πλέον στα πολιτικά, διπλωματικά και πολεμικά γεγονότα, αλλά στις βαθύτερες δομές (κοινωνικές, οικονομικές, διανοητικές) που κινούν την ιστορία
- Συνδυασμός ιστορίας, γεωγραφίας, οικονομίας, κοινωνιολογίας
- Τρεις περίοδοι:
1929-1945: μελέτη των κοινωνικών και οικονομικών δομών, καθώς και συλλογικών νοοτροπιών.
1945-1989: ποσοτική ιστορία, ανάλυση κοινωνικών και οικονομικών διαδικασιών.
1989 ως σήμερα: κριτική στροφή, πολιτική ιστορία, μικροϊστορία.

*Annales d'histoire
économique et sociale*

II. Γεγοντολογική ιστορία και ιστορικός δομισμός (Σχολή των Annales)

ΣΗΜΕΙΩΣΗ 1: Ο ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗ ΣΧΟΛΗ ΤΩΝ ANNALES

Πηγή: ΕΑΠ/ΕΔΠ 10, τ. Α', σ. 158

Επίπεδα χρόνου και διαδικασιών κατά τη Σχολή των *Annales*

Μακρά διάρκεια (LONGUE DURÉE)

Συγκυρίες (CONJONCTURES)

Γεγονότα (ÉVÉNEMENTS)

αφηγηματική - πολιτική ιστορία·
ιστορία γεγονότων - ατόμων

κοινωνική - οικονομική ιστορία·
οικονομικοί - αγροτικοί - δημογραφικοί κύκλοι·
ιστορία περιοχών - κοινωνιών - περιόδων·
νοοτροπίες, ιδεολογίες

γεωγραφικοί παράγοντες·
ιστορία των πολιτισμών - λαών·
τεχνοτροπίες, νοοτροπίες

Σχολή των Annales: νέα αντίληψη της έννοιας του ιστορικού χρόνου (ιστορικός χρόνος όχι πλέον αποκλειστικά κυκλικός ή γραμμικός, αλλά με διαφορετικά επίπεδα, στα οποία δρουν διαφορετικές δυνάμεις και λαμβάνουν χώρα διαφορετικές διαδικασίες)

II. Γεγονοτολογική ιστορία και ιστορικός δομισμός (Σχολή των Annales)

Γεγονότα: δευτερόλεπτα, Συγκυρίες: λεπτά, Μακρά Διάρκεια: ώρες

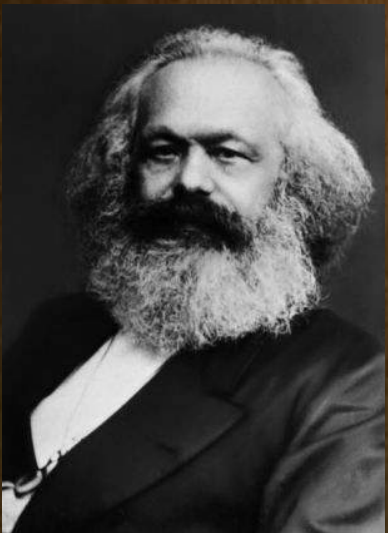
Γεγονότα (βραχύχρονο επίπεδο)

Συγκυρίες (μεσόχρονο επίπεδο)

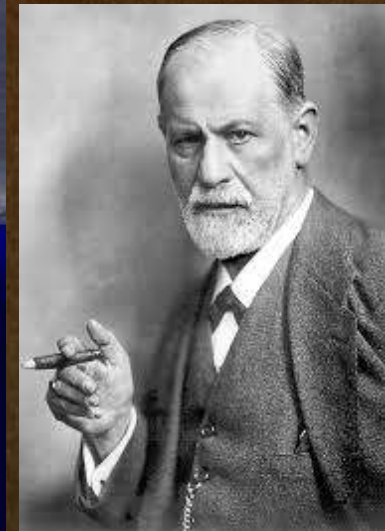
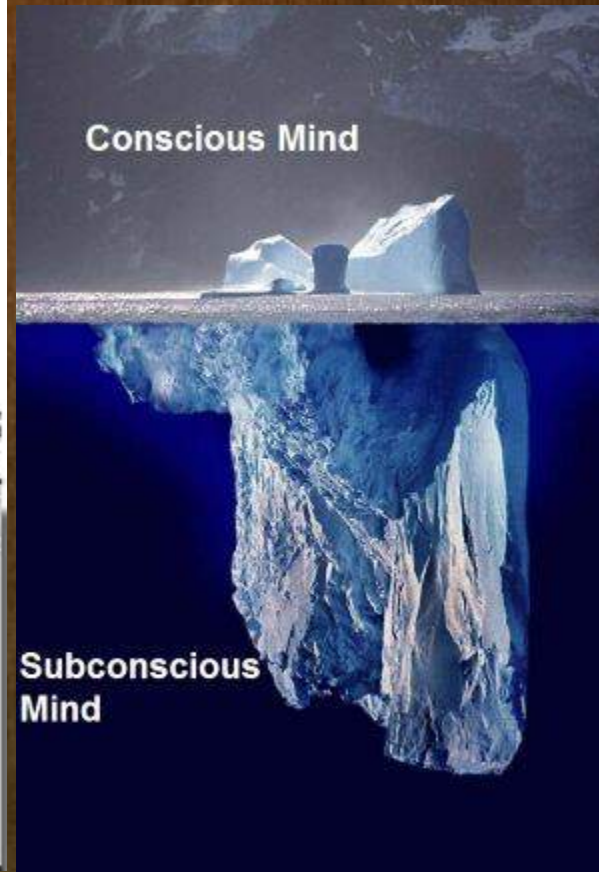
Μακρά διάρκεια (*longue durée*)

Σχολή των Annales: νέα αντίληψη της έννοιας του ιστορικού χρόνου (ιστορικός χρόνος όχι πλέον αποκλειστικά κυκλικός ή γραμμικός, αλλά με διαφορετικά επίπεδα, στα οποία δρουν διαφορετικές δυνάμεις και λαμβάνουν χώρα διαφορετικές διαδικασίες)

II. Γεγονοτολογική ιστορία και ιστορικός δομισμός (Σχολή των Annales)

Karl Marx

Sigmund Freud

Η επιστημονική παράδοση του αναγωγισμού (reductionism)

II. Γεγονοτολογική ιστορία και ιστορικός δομισμός (Σχολή των Annales)

Σχολή των Annales: νέα αντίληψη της έννοιας του ιστορικού χρόνου (ιστορικός χρόνος όχι πλέον αποκλειστικά κυκλικός ή γραμμικός, αλλά με διαφορετικά επίπεδα, στα οποία δρουν διαφορετικές δυνάμεις και λαμβάνουν χώρα διαφορετικές διαδικασίες)

II. Γεγοντολογική ιστορία και ιστορικός δομισμός (Σχολή των Annales)

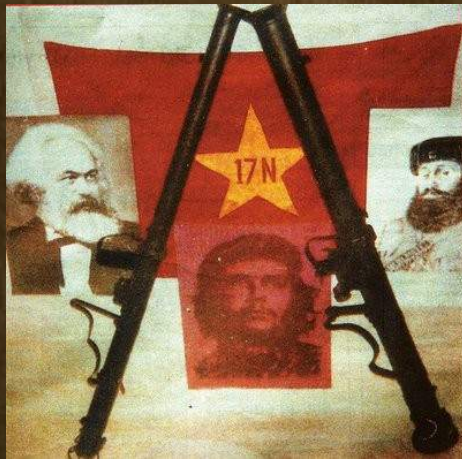
Εμφύλιοι κατά την Επανάσταση του 1821 (1823-1825)

Εθνικός Διχασμός (1914-1917)

Εμφύλιος πόλεμος (1946-1949)

Η ανθρωπολογία της παραδοσιακής βεντέτας και η διαρκής αναπαραγωγή της

III. Διαπολιτισμικές συγκρίσεις και βικτωριανή ανθρωπολογία

«Οι Έλληνες έχουν ωριμάσει ως άτομα, έχουν συσχετίσει τις δαπάνες της κυβέρνησης με τους φόρους τους. Ξέρουν πλέον ότι πρέπει να πληρώσουν για τις δαπάνες της κυβέρνησής τους»

[Γκίκας Χαρδούβελης, προφορική συνέντευξη στο δίκτυο CNBC, 15 Σεπτεμβρίου 2014]

III. Διαπολιτισμικές συγκρίσεις και βικτωριανή ανθρωπολογία

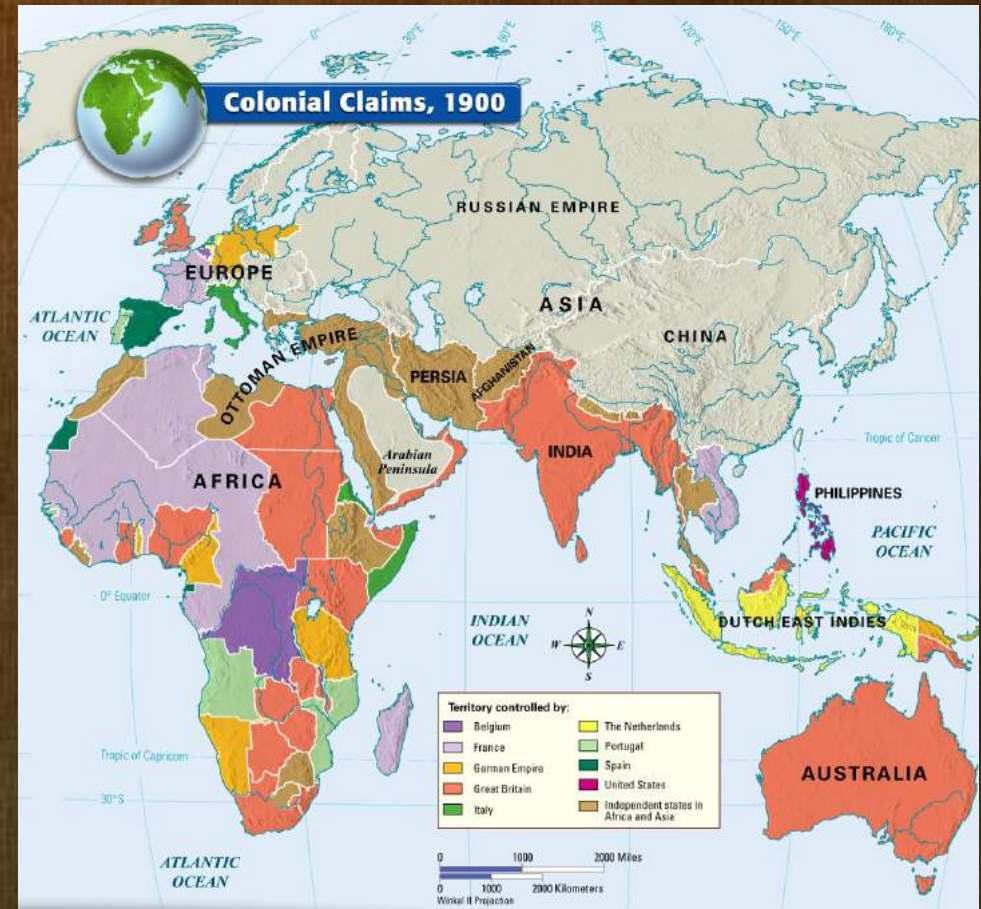
«Ανορθολογισμός» έναντι «Ορθού Λόγου»;
«Διαφωτισμός» έναντι «βαλκανικής Ανατολής»;

III. Διαπολιτισμικές συγκρίσεις και βικτωριανή ανθρωπολογία

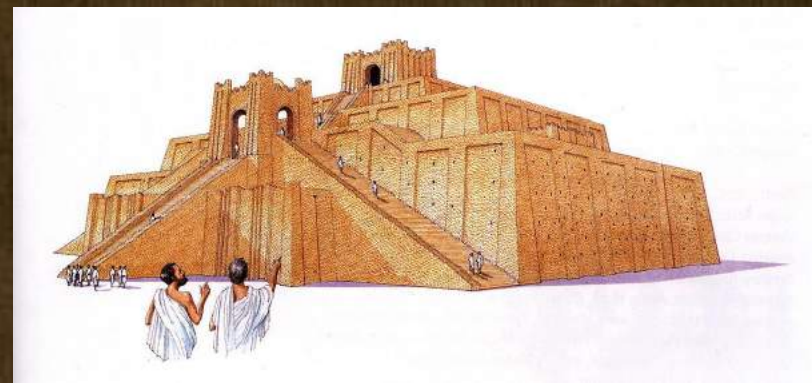
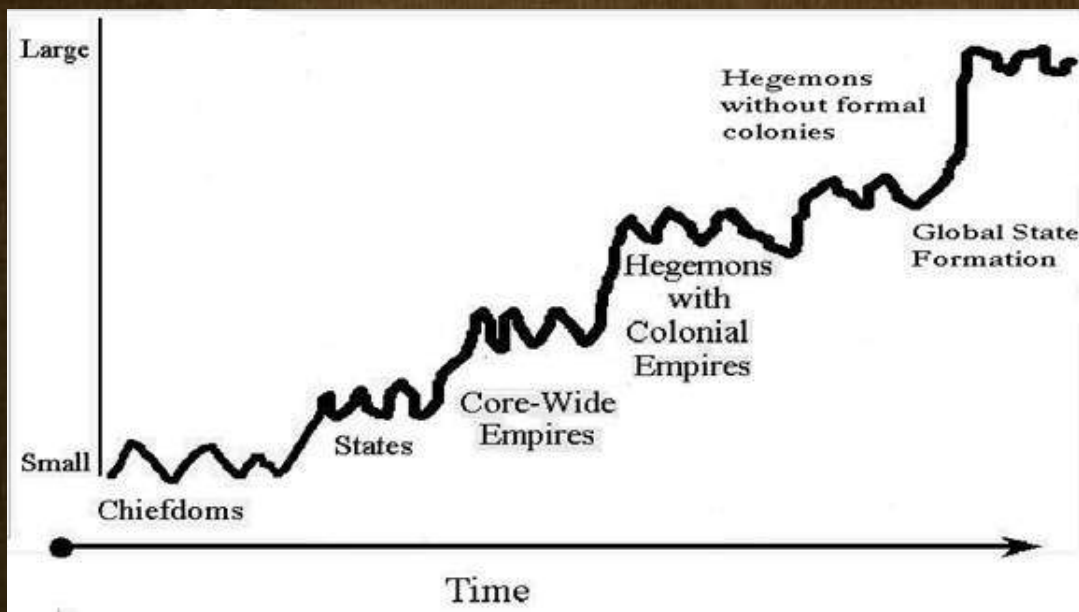
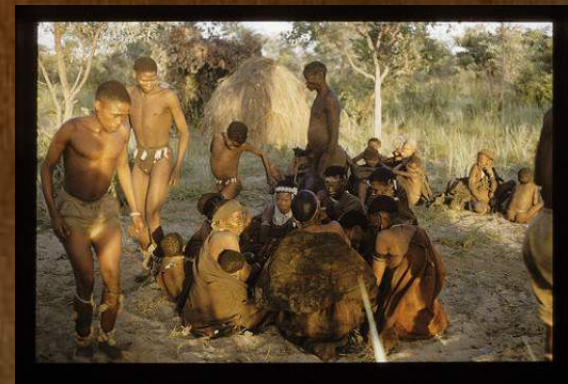
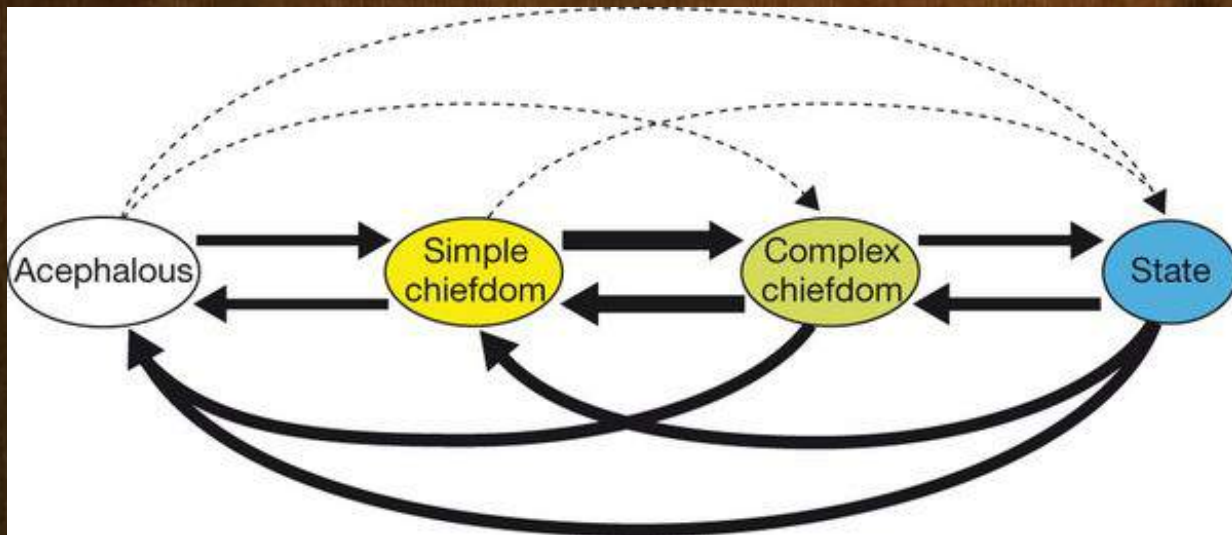
Εξελιγμένες Ελλάδες; Ελλάδες με κράτος;

III. Διαπολιτισμικές συγκρίσεις και βικτωριανή ανθρωπολογία

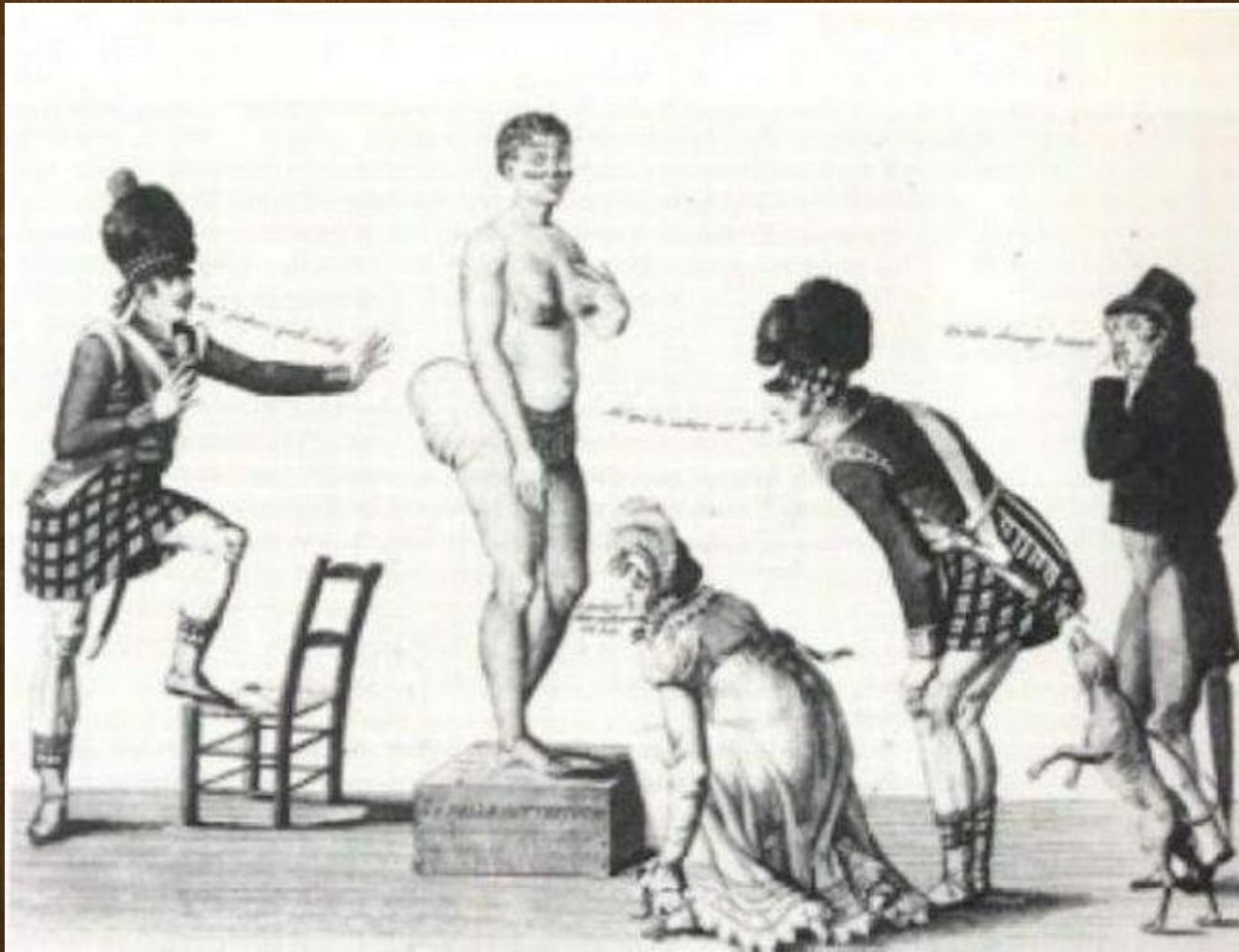
Βικτωριανή ανθρωπολογία και εξελικτισμός

III. Διαπολιτισμικές συγκρίσεις και βικτωριανή ανθρωπολογία

Εξελικτισμός (π.χ. ομάδες – φυλές – τοπαρχίες – πρώιμα κράτη)

III. Διαπολιτισμικές συγκρίσεις και βικτωριανή ανθρωπολογία

Οι ζωολογικοί κήποι ανθρώπων στην Ευρώπη του 19ου αιώνα

III. Διαπολιτισμικές συγκρίσεις και βικτωριανή ανθρωπολογία

Βολταίρος
(1694-1778)

Γιόχαν Γκότφρηντ Χέρντερ
(1744-1803)

Διαφωτισμός και αντιδιαφωτισμός (Ρομαντισμός) στην ίδια την Δ. Ευρώπη...

III. Διαπολιτισμικές συγκρίσεις και βικτωριανή ανθρωπολογία

Ρομαντισμός, ελληνική επανάσταση και νεοελληνική ιστοριογραφία

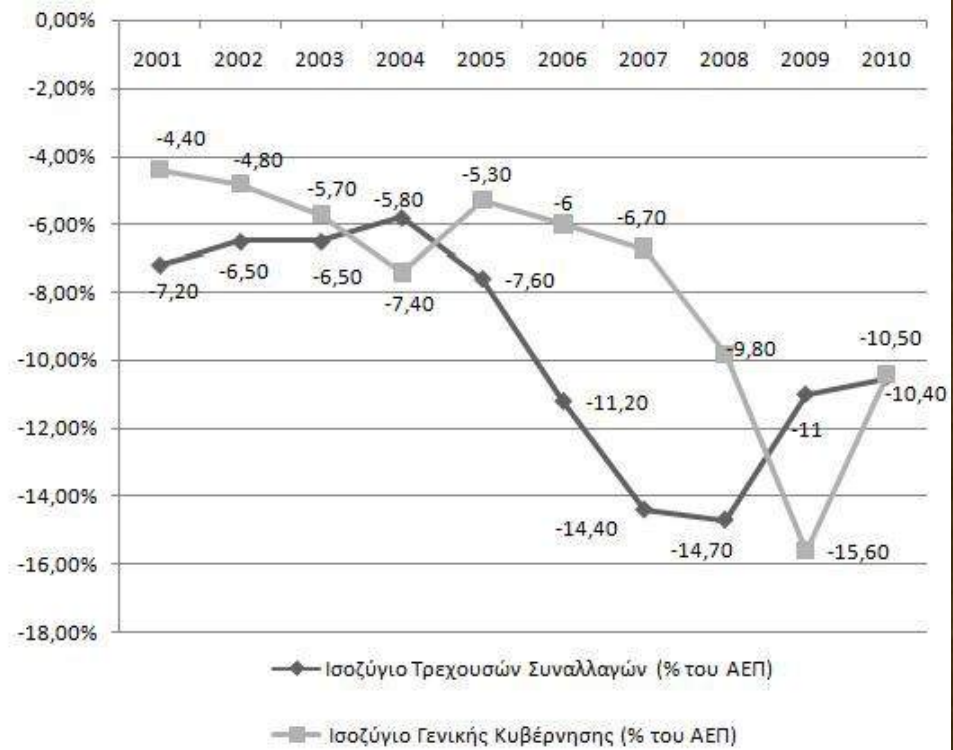
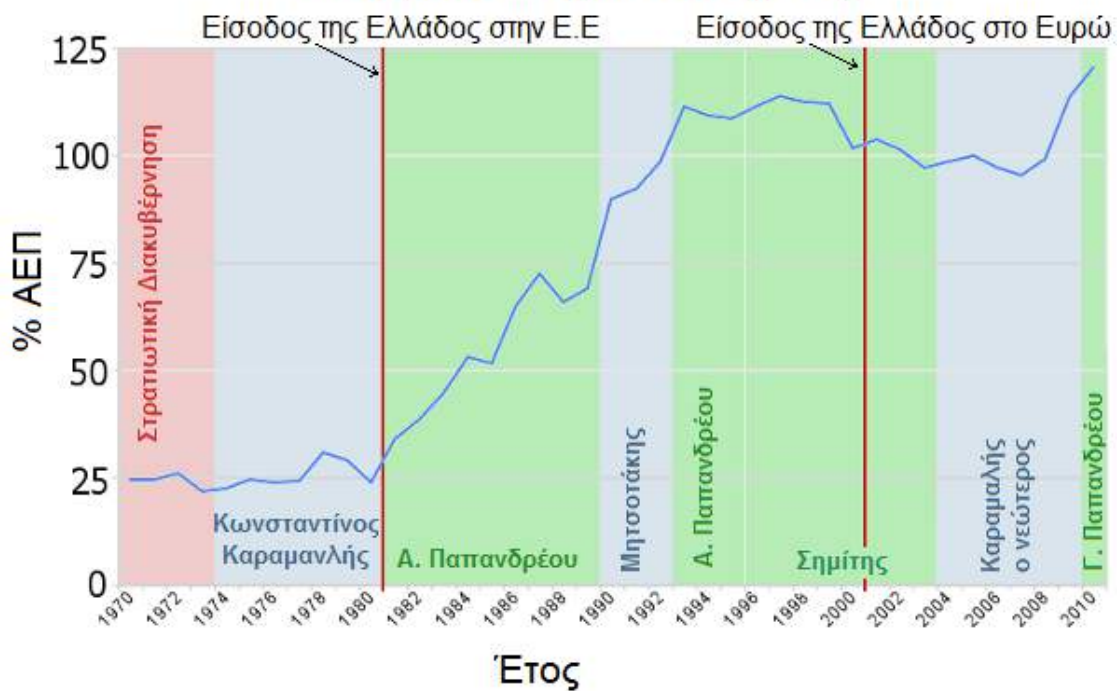
IV. Η μία και μόνη «πραγματικότητα»;

Η «πραγματικότητα» και οι αρνητές της;

IV. Η μία και μόνη «πραγματικότητα»;

Ελληνικό Δημόσιο Χρέος

Η «πραγματικότητα» και οι αρνητές της;

IV. Η μία και μόνη «πραγματικότητα»;

Θετικισμός (Positivism)

1) Ένα σύνολο αντιλήψεων για το πώς πρέπει να διεξάγεται η επιστημονική έρευνα:

- Διάκριση θεωρίας-μεθόδου/ερμηνείας-δεδομένων
- Διάκριση του πλαισίου ανακάλυψης από το πλαίσιο θεμελίωσης
- Δυνατότητα γενίκευσης, πρόβλεψης και ελέγχου
- Πίστη στην ουδετερότητα και αντικειμενικότητα της επιστημονικής έρευνας

2) Η αντίληψη ότι οι κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες πρέπει να υιοθετήσουν και αυτές τις αρχές και μεθόδους έρευνας των φυσικών επιστημών.

IV. Η μία και μόνη «πραγματικότητα»;

Heinz A. Richter

*«Καθόσον με αφορά, παρουσιάζω τα ιστορικά γεγονότα
και κατόπιν προσπαθώ να τα ερμηνεύσω»*

IV. Η μία και μόνη «πραγματικότητα»;

Αντιθετικισμός: απόρριψη της διάκρισης μεταξύ θεωρίας και μεθόδου

IV. Η μία και μόνη «πραγματικότητα»;

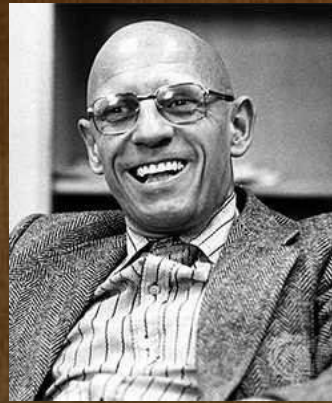

Κοινωνικός κονστρουκτιβισμός της επιστημονικής γνώσης:
Ο μεταμοντερνισμός ως αντίδραση στην φρίκη των δύο Παγκοσμίων Πολέμων.
Η επιστήμη ως μέρος του προβλήματος του κόσμου και όχι της λύσης του...

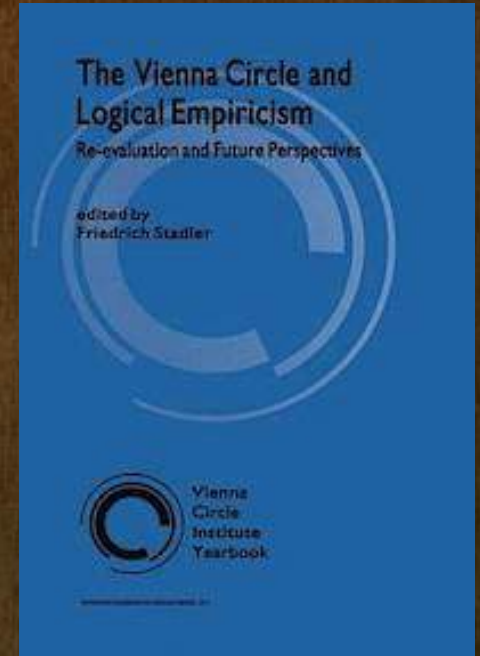
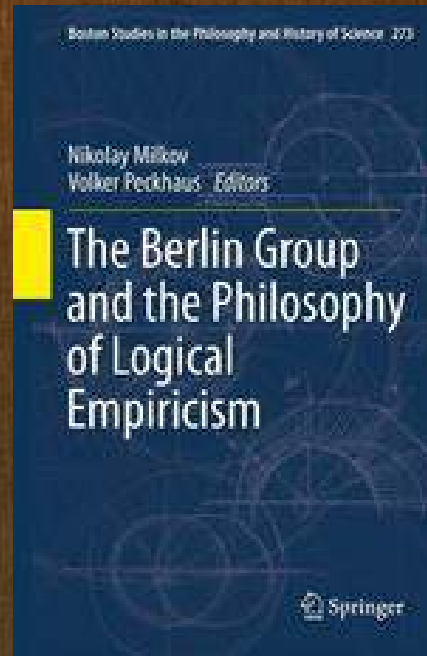
IV. Η μία και μόνη «πραγματικότητα»;

J. Derrida
(1930-2004)

M. Foucault
(1926-1984)

W. V. O. Quine
(1908-2000)

Th. S. Kuhn
(1922-1996)

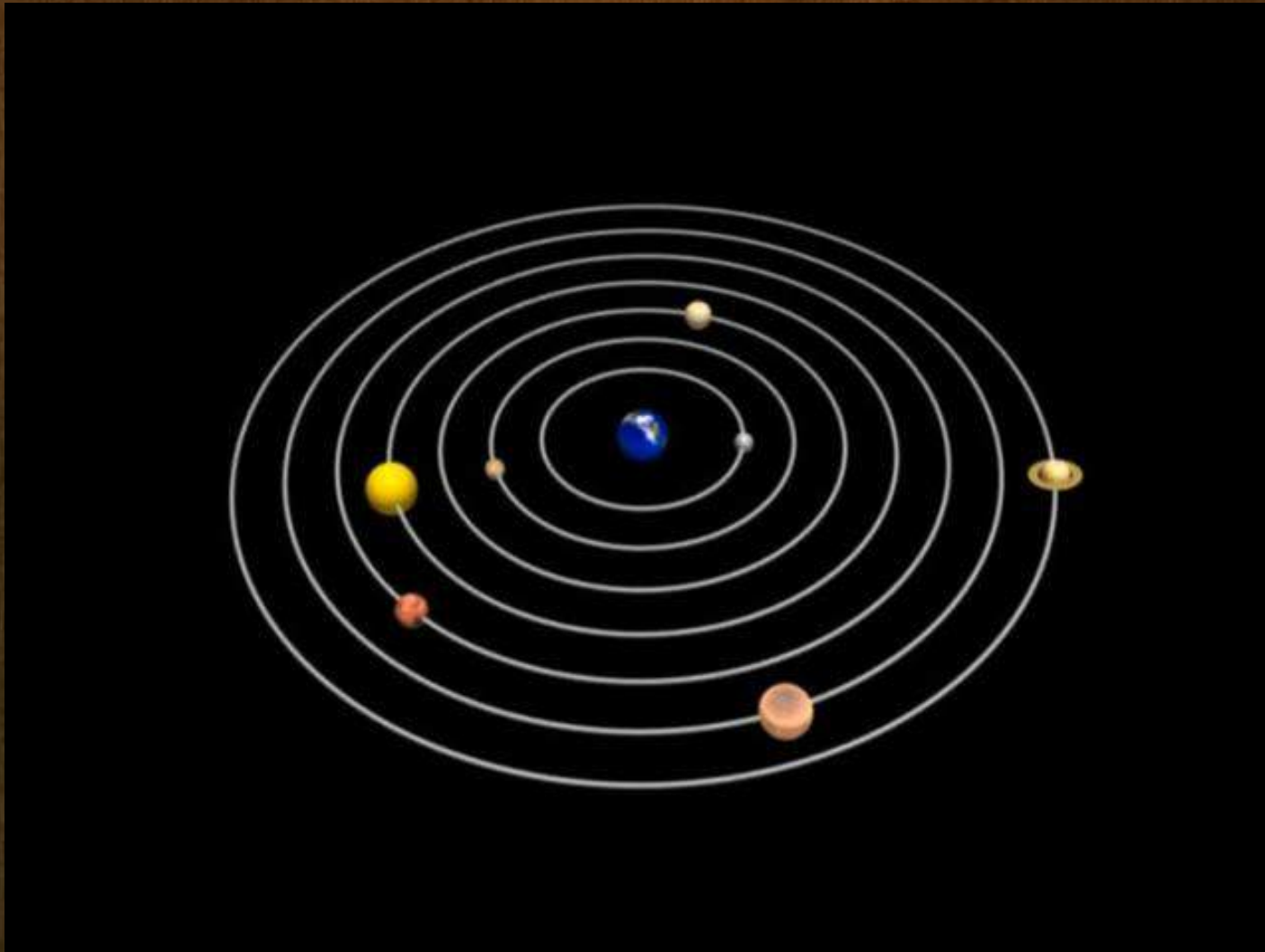
Ο Λογικός Θετικισμός/Εμπειρισμός
και οι Κύκλοι της Βιέννης και
του Βερολίνου

IV. Η μία και μόνη «πραγματικότητα»;

Όταν ο απλουστευτικός εμπειρισμός δεν λειτουργεί...

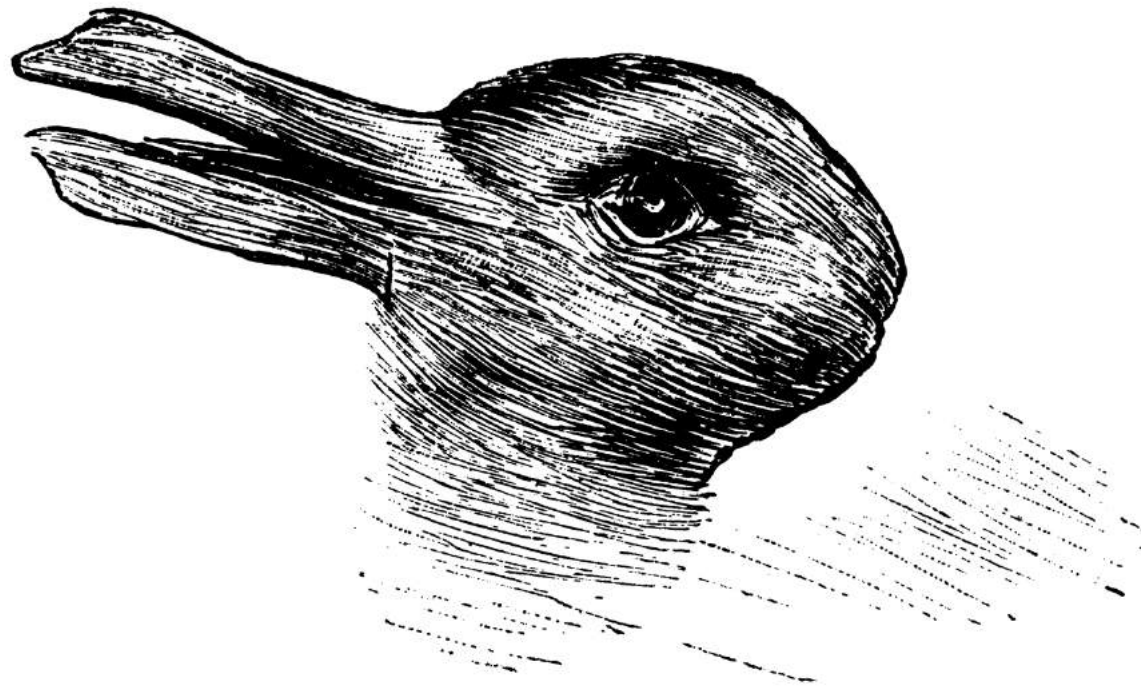
IV. Η μία και μόνη «πραγματικότητα»;

Όταν ο απλουστευτικός εμπειρισμός δεν λειτουργεί...

IV. Η μία και μόνη «πραγματικότητα»;

Welche Thiere gleichen ein-
ander am meisten?

Kaninchen und Ente.

Θεωρία: ο τρόπος που ιεραρχούμε τα δεδομένα
(Μορφολογική μετατόπιση [Gestalt Shift])

IV. Η μία και μόνη «πραγματικότητα»;

Όταν ο απλουστευτικός εμπειρισμός δεν λειτουργεί...

IV. Η μία και μόνη «πραγματικότητα»;

Είναι η «πραγματικότητα» κάτι παραπάνω από τις πολλές και διαφορετικές προσεγγίσεις της;

Σύνοψη

*Κοινωνική θεωρία και δημόσιος λόγος στην Ελλάδα:
μια άκρως προβληματική σχέση...*

Μοτίβα του δημοσίου λόγου:

- Άτοποι και βαρύγδουποι ιστορικοί παραλληλισμοί, χωρίς προβληματισμό για την θεωρητική συζήτηση περί αυτής καθαυτής της ορθότητας των ιστορικών συγκρίσεων
- Αυτονόητη γεγονοτολογική και προσωποκεντρική έμφαση, χωρίς επαρκή εξοικείωση με τους προβληματισμούς της κοινωνικο-επιστημονικής ιστορίας (π.χ. Σχολή των Annales)
- Στερεότυπες και προβληματικές διαπολιτισμικές συγκρίσεις, οι οποίες παραπέμπουν στην κοινωνική θεωρία του 19ου αιώνα (π.χ. βικτωριανή ανθρωπολογία)
- Μονοδιάστατα (και συγκρουσιακά) θετικιστικές και εμπειριστικές προσεγγίσεις της έννοιας της «πραγματικότητας»

Σύνοψη

*Κοινωνική θεωρία και δημόσιος λόγος στην Ελλάδα:
μια άκρως προβληματική σχέση...*

Κοινό χαρακτηριστικό των μοτίβων:

- Η κυρίαρχη επιθυμία για δημιουργία συνθηκών όξυνσης και τυφλής σύγκρουσης
- Η διαρκής και καθαρά εμπειροτεχνική ενασχόληση με την κοινωνία, χωρίς επαρκή επαφή με την επιστημονική μελέτη των κοινωνιών...